

Бир кўришда севиб ва севилиб қолни мумкинми? Бу тўйгу шоҳгада баробарни? Базилар афсона, эртаклардагина шундай бўлиши мумкин дейишади. Бошқалар эса бўлганда қандай, ўша нигоҳлар тўнганишини кишишлар ҳаттини, бутун тақдирини остин-кунни қилиб юборади. Кутмалаганда пайдо бўлган тўйгу киши боригига ҳокими мутлақ бўлиб олади, шон-хаштёрини ўғрилайди, дейдилар. Лах, эхтираси мухаббатом даимга тушган кишишлар тенгис бахти ёки баҳти қаро бўлишилари ҳам мумкин.

Амир Темурнинг суюкли на бисари Халил Султон Мирзо (Миронюш, Мирондин ўли, 1366-1408) кунлардан бир кун шахр че тидаги бот кўчадан отда ўтиб кетаётг бир қизни кўради ва шулаҳзада унинг қалбига ишк оташни тушади. Ўша вақтда Халил Султон Мирзо (1384-1411) ўйланган, бир ўтилнинг отаси эди. Жасоратли, ҳароний салоҳият ва истебъод этаси бўлган аслозда севги даридга чалини.

Самарқанд шаҳрининг кўйи табаксига мансуб ҳунарманд оиласида дунёя келган бу киз шоҳ оиласига муносиб эмасди. Аммо шаҳзода уни севиб қолган, унинг ишикда куйиб-ениб газаллар битар эди. Хотини Гулшан ҳам эътиборсиз қолди. Кизнинг исми Шодмулк эканлигини биллиг олган Халил Султон у билан учрашиши ис тагини билдириб, Шодмулкка мактубан ёса бошлади. Ниҳоят, яши ринча совиб юбориб инга ўйланиб олади. Табийки, бундай "тенгис" коноға Амир Темур бошлиқ бутун авлод қарши туришган. Бироқ Халил Султон Мирондинг қатъи қарори голиб чиқади.

Шаҳзода ишк ўтила масти-аласт, дунё унинг учун ёлгиз Шодмулкдан иборат. Унинг шоҳрониа қалби тўрганинда каби ўйнади. Ўз севгилисига атаб газал биттани битган. Шодмулк ҳам кутилмаган баҳтдан энтикарди. Ким элино, ким бўлди? Кечаги оддий қиз, амир Сафидиннинг канизаги – бутун кимсан, улуг Соҳибкорининг суюкли набираси, шаҳзода Халил Султон Мирондинг жуфти ҳалоли. "Шул баҳти ато этган Худойидан ўргилай, бунинг учун ум-

• Шахмат оламида

ҚИРОЛНИНГ ҲАҚГЎЙЛИГИ

Бирманинг кўхна қайдномасида ёзилишича, 1247 йили таҳти ўтиран қирол. Нерат рафиқаси билан ҳар куни шахмат ўйнар ва кетма-кет уч бор мот бўлганидан сўнг аслида у эмас, балки хотини тож соҳиби бўлиши кераклигини таъкидлар экан.

ДОНО МАСЛАХАТ

Италиян публицисти Ж. Верчи ўзининг "Шахмат тўғрисидаги хаттар"ида (Неапол, 1757 йил) ўқувчиларга қўидаги сўзлар билан мурожаат этиши: "Партияни ютказганингиздан кейин, газабланишга ҳаракат қилинг! Башпарти рақибнингизни итолмаган бўлсаннинг, ўз ҳаражоннингизни босишига ҳаракат қилинг!"

РОЛИБНИНГ КАМТАРЛИГИ

1857 йили бўлган матгуда Паулсенни йирик ҳисобда (+10-1=3) мағлубиятга учратган ёни Морфидан ўзи ва рақиби ўйнин ўртасида қандай фарқ, борлигини сўраганларида, у бундай жавоб берди: "Паулсенла кўрмай қолиш умуман учрамайди, менда эса бу ҳол тез-тез содир бўлиб туради".

ШАХМАТГА ЭЛТИБОР

Англиянинг "Норич Меркюри" газетаси 1907 йили доимий шахмат рўриклиарига эса даврий нашрларнинг тўла бўлмаган рўйхатини ёзган қўиди. Унда кеттирилган 1300 номдаги нашрнинг 387 таси Буюк Британияга, 444 таси Европа мамлакатларига (жумладан, 120 таси Германияга), 428 таси Америка давлатларига, 74 таси Австралияга тўғри келади.

Халил Султон Мирзога маслаҳат берди, уни кўндиради. Жумладан, 1406 йили Соҳибкорининг бирори бобосидан бора хотини Туман Оғо бегимни амир Шайх Нуридинга хотинликка берди. Ибни Арабшоҳнинг ёзишича, Сарой Муҳаммадин билан Тўқал хонимлар мілликанинг маҳфий бўй-

• Тарих

мулк чидали, чунки унда бир илинж бор эди, шу илинждан у куч-куватлар олди. Бу илинж Халил Султон эди. У ҳаёт экан, маҳбубати шаънини пастга урганлардан уч олади, деб ўйларди. Шодмулк унинг висоли учун, Султонни яна бир бор кўриш умиди йўйла ҳар қандай укубатларга, хўрлашларга ҳам дош берди. У шу тўйту билан яшади, умидизланмади, гам-андуҳ учун бубкиш ташлай олмади. Маҳбуби ундан узоқда, туткунликда бўлсалда, унга кетма-кет мактуб йўлланни кандай қўлимади. Булар ойдий ҳаттар эмас, газал ёки қасидаси усулидаги битиклар буди, бошдан ёбқот шашнома эли. Султони Шодмулк бўлган мухаббатини кўйларди, унга дунё гальвалири, салтанат ташвишларни қизиқтирамасди. Унинг учун дунё – бу Шодмулк. Шу боис у барчасига чидали.

Халил Султон боиликлан ҳам, салтанатдан ҳам воз кечди, итижоси – Шодмулкни қайтариб берсалар бўлди..

Ниҳоят, Халил Султон Мирзо Фарондан ўтрорга кеттирилиб, амир Шайх Нуридин воситачилигига Шоҳруҳ Мирзо билан битим тузади. Битимга мувоғи, Халил Султон Мирзо Моварооннар хукмонролигидан воз кечди. Бунинг эвазига Раи вилоятининг ҳокими этиб тайланади. Хотини Шодмулк бегим қайтариб берилади. Иккя ошиқ дийдор кўришнангларига шукроналар айтади. Тортган укубатлардан ўзарини фориг бўлгандаги сезициди. Лекин кўп ўтмай, 1411 йилининг 4 ноёрида Халил Султон Мирзо амир Худайлод томонидан аср олиниб, Самарқандга кеттирилади ва кейинчалик Фаронга олиб кетилади. Унинг хотини Шодмулк бегимни эса Шоҳруҳ Мирзо топширадилар. Шоҳруҳ Мирзо ўз нафабати Шодмулк бегимни таҳқирилаб, кўп азоб-укубатларга дучор қилиади. Арқон билан бозланган, устидан қорға тур парда ёпилган Шодмулк бегимни шаҳар бозорларига олиб чиқиб сазони қилидилар. Бу каби тушнида ҳам кўрманин ҳаракатларига Шодмулк бегим эса ундан уч ёш кичик эди.

Иззат АҲМЕДОВ тайёрлади

КУНЛАРДАН БИР КУН...

Булоқ инглиз олими Исаак Нютон ўта паришинохтири олам бўлган. Бунинг ўз қўли билан зобит дўстига ёзган хати гувоҳини беради:

"Дустим! Бу ерда ҳамма сенинг ишкни жанда галаба қозонганинг, учинчисида эса ҳалок бўлганинг ҳақида гапиряпти. Шу гап тўрими-йўқум, менга ёзиб юбор! Ахир сенинг ўлиминг мени қанчалик қўйтга солини мумкинлигини биласан-ку!"

Машҳур файласуф Сукрот бир бой билан сафарга чиқибди. Ногоҳ улар шу атрофла қароқчилар кўпайиб кептанилиги ҳақида турнглишиларни чиқибди.

– Эй воҳ, мабодо улар мени билиб қолиша шўрим курийди-ку! – дебди бой.

– Вой, улар мени танишмаса нима бўлади? – дебди Сукрот.

***

Хайнрих Ҳейнедан сўрашитти:

– Сиз қандай қилиб машқур шоин бўлдингиз-у, амакингиз банкир бўлди?

– Болалигимда ойим кўпроқ шеър ўқиб берарди. Амакиннинг онаси эса унга кўпроқ қароқчилар ҳақида эртакларни айттиб берган экан.

***

Француз мутафаккири Монтен шундай деган экан:

– Менимча, дунёда энг тўрим таҳсилнинг нарса – ақ!

– Нега бундай леб ўйтайсан!

– Чунки шу маҳаллача ҳали ҳеч ким ақди камлигидан нолимаган.

***

Эрнест Хемингуэй жуда овга ишқибоз экан. Кунлардан бир куни у ов саргузашларидан гапириб берадиганда тингловчилардан бирси сўраб қолибди.

– Айтишларина, агар одам қўлида ёниб турган машъала олиб юрса, унга ёввойи ҳайвонлар даф қимас экан. Шу тўрими?

– Бу машҳалани қандай тезликда олиб юришга боғлиқ, – деб жавоб берилди машҳур ёзувини.

Ш.ЭРГАШЕВ тайёрлаган

ТАБРИКЛАЙМИ!

"Хавар" жомоси газетасига таъриф қўйганинг азоси, "Ўзбекистон номигаси" DAK бош директори фриқосари Қ.ТўЛЕБОЕВ ҳамда "Ўзбектелеком" АҚ "Навоий Телеком" филиали бош директори БТУНГИШБОЕВ-ларни тушинглаб кўнглини билан чик филиал табриклийди. Уларга ўзик ғиф, сизат-саломатлик, ошавий газирижонлик, ишларида олаф ташлайди.

МУАССИС:
Ўзбекистон почта ва телекоммуникациялар агентлиги

Бош мухаррир:
Шодмон ОТАБЕК

ТАХРИР ҲАЙЬАТИ:
Шомансур ОБИДҲУЖАЕВ
Шуҳрат ЖАББОР
Анатолий КУДИНОВ
Иzzat АҲМЕДОВ
(Бош мұхаррир үрнібосасы)
Миргұлат МИРЗО
Рустам ҚОСИМОВ
Куролбой ТҮЛЕБОЕВ

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:
Сайдамхамд АҚБАРОВ
Шоҳруҳ АҚБАРОВ
Ортиқобай АБДУЛЛАЕВ
Мехмонқул ИСЛОМҚУЛОВ
Тўлқин ЛУТФУЛЛАЕВ
Бобохон ШАРИФ

**МАНЗИЛИМИЗ: 700000,
Тошкент-35, А. Толстой кўчаси, 1.**

ТЕЛЕФОНИМИЗ:
136-36-42, 136-35-29,
144-29-09.
Факс: 136-36-42.
ИНДЕКС: 64600

Жума кунлари чиқади

Таҳририята келган кўл ёзмалар (2 оралиқда, 5 бетдан ошмаслиги лозим) ва суратлар муаллифларга кайтарилийди. Маколалардаги фикр-мулоҳазалар, кеттирилган факт ва ракамлар масъулиятни муаллифлар зинмасидир.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот кўмитасида 00011 рақам билан рўйхатга олинган.

**Буюрот № Г-372.
8338 нусхада чоп этилди.
Офсет усулида босилди.**

Бичими А-3, ҳажми 1 босимаси.

Газета таҳририят компъютер базасида терниди ва саҳифаланди.

«ШАРК» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ БОСМАХОНАСИ.

Манзили:
Тошкент шахри,
«Буюк Турон» кўчаси,
41-йи.

Босиша топширилди – 18.00
Босиша топшириш вақти – 18.00

1 2 3 4 5 6